

Rett og riktig – det kan diskuteres

Man må ikke nødvendigvis være enig i det som står i ordbøkene, verken når det gjelder valgfrie former eller fornorsket latin.

Norsk medisinsk terminologi inneholder av og til ord som vanskelig kan forsvares, sett fra en anatomisk ståsted. At man viser til en eller annen ordbok som forklaring på ordenes fortsatte eksistens, føles ikke alltid betryggende, og noen ganger er det kanskje på sin plass i vurdere den enkelte ordformen på nytt og med åpent sinn.

Skjoldbruskkjertel, ikke skjoldkjertel

Forunderlig nok har man bestemt at det skal hete «skjoldkjertel», ikke skjoldbruskkjertel – på tross av at dette er den alminnelig brukte betegnelsen i muntlig tale, både blant legfolk og fagfolk. Men tradisjonen er gammel og åpenbart vanskelig å bli kvitt. Allerede i Guldbergs lærebok i anatomi fra 1903 (1) finnes denne formen, og den er siden gjentatt av andre anatomer. Ja, allerede gamle professor Michael Skjelderup (1769–1852) skal ha foretrukket denne betegnelsen (2). Formen brukes både i Sverige (sköldkörtel) og i Tyskland (Schilddrüse), men pussig nok ikke lenger i Dan-

mark, hvor den nå kalles med sitt rette navn: skjoldbruskkirtel (3). Men på Skjelderups tid brukte man kortversjonen, og det er muligvis tradisjonen etter ham som er årsaken til at denne formen fortsatt består.

Man kan nok lure på hvorfor kjertelen heter det den fremdeles gjør på norsk. Den bør jo ha sitt navn etter beliggenheten i forhold til skjoldbrusken. For ingen av kjertelene – verken de med eller uten «bi-» – er i seg selv skjoldformet. Betegnelsen er derfor misvisende. Kanskje er tiden inne for å se på Tidsskriftets bruk av disse to ordene igjen?

Venyle – et misfoster

Så har vi det merkelige ordet «venyle», som betegnelse på en liten vene. Den latinske formen er *venula*. Hvordan den fornorskede formen – som riktignok ikke er å finne i Tidsskriftets ordliste – har oppstått, er en gåte. Ordet brukes verken i de nordiske land eller i Tyskland, som er de språkene vi etymologisk kan sammenlikne norsk med. På engelsk holder man seg nær den latinske formen.

Som en konsekvens måtte man da samtidig si «arteriyle» og «bronkiyle», noe som heldigvis ikke er blitt vanlig ennå. Så vidt meg bekjent, er den opprinnelige betydningen av «venyle» en sammentrekning av ordene vene og kanyle, og således et produkt navn. Kanskje burde ordlisten suppleres med den korrekte formen *venole* – og i samsvar med dette helst også anføre «arteriole», i stedet for å sløyfe siste bokstav. Den eksisterende formen passer nok muligvis med det som står i andre norske ordbøker, men blir neppe riktigere av den grunn.

Per Holck

per.holck@medisin.uio.no
Avdeling for anatomi
Institutt for medisinske basalfag
Universitetet i Oslo

Litteratur

1. Guldberg GA. Korte Grundtræk af Menneskets Anatomi. Kristiania: Jacob Dybwad, 1903.
2. Skjelderup M. Anatomisk-physiologiske Forelæsnings for Anthropologer. I-II. København, 1807–08.
3. Andreasen E. Anatomi II. De indre organer. København: Munksgaard, 1969.

R. Ødegaard svarer

Det er viktig at det finnes gode norske ord for anatomiske begreper, særlig de som brukes mye i allmennspråket.

Vi er enig med Per Holck i at det er uheldig at den norske betegnelsen for thyreoidea finnes i to varianter. Begge er i bruk og begge finnes i solide norske ordbøker, uten at Holck legger særlig vekt på akkurat det.

I Tidsskriftet har vi i alle fall i de siste 20 årene brukt skjoldkjertel. Dette er i tråd med språkbruken i Guldbergs lærebok i anatomi, som Holck viser til. Vi kan føye til at denne betegnelsen også er valgt i Schreiners anatomibok, brukt av en del generasjoner norske leger (1). I Dahl & Rinviks anatomibok brukes også skjoldkjertel (2).

Valget står da mellom en betegnelse med lang tradisjon i norske anatomiske lærebøker og den formen som (av en eller annen grunn) de fleste av legene fortsatt bruker. Vi vil gjerne ha flere synspunkter på dette.

Små rør

Når det gjelder navn på små vener, synes vi det finnes et greit system å forholde seg til: arteriola = latin, arteriole = engelsk, arteriol = norsk (Tanums rettskrivningsordbok, Gyldendals store medisinske ordbok og Øyris Norsk medisinsk ordbok). På samme måte: venula, venule, venol (ikke oppslagsord i Tanum, men i Gyldendals store medisinske ordbok). Venyle er oppslagsord i Øyris ellers utmerkede ordbok, men vi er enig med Holck i at dette ikke er en god betegnelse. Den kommer heller ikke opp med mange treff på Google. Nesten parallelt er oppsettet: bronchioli, bronchiole, bronkiol (ikke oppslagsord i Tanum, men i Gyldendals ordbok). Øyri har bronkirole, som da kan anses som en halvveis fornorsket form. I Tidsskriftet vil vi bruke arteriol, venol og bronkiol.

Raida Ødegaard

raida.oedegaard@legeforeningen.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Schreiner KE. Menneskeorganismen: Lærebok for medisinske studerende. 2. utg. Oslo: [Anatomisk institutt], 1952.
2. Dahl AH, Rinvik E. Menneskets funksjonelle anatomi. Oslo: Cappelen akademisk forlag, 2007.

Kjertelen ligger inntil skjoldbrusken. Selv er den ikke skjoldformet. Illustrasjon © Michele S. Graham/Photo Researchers/GV-Press